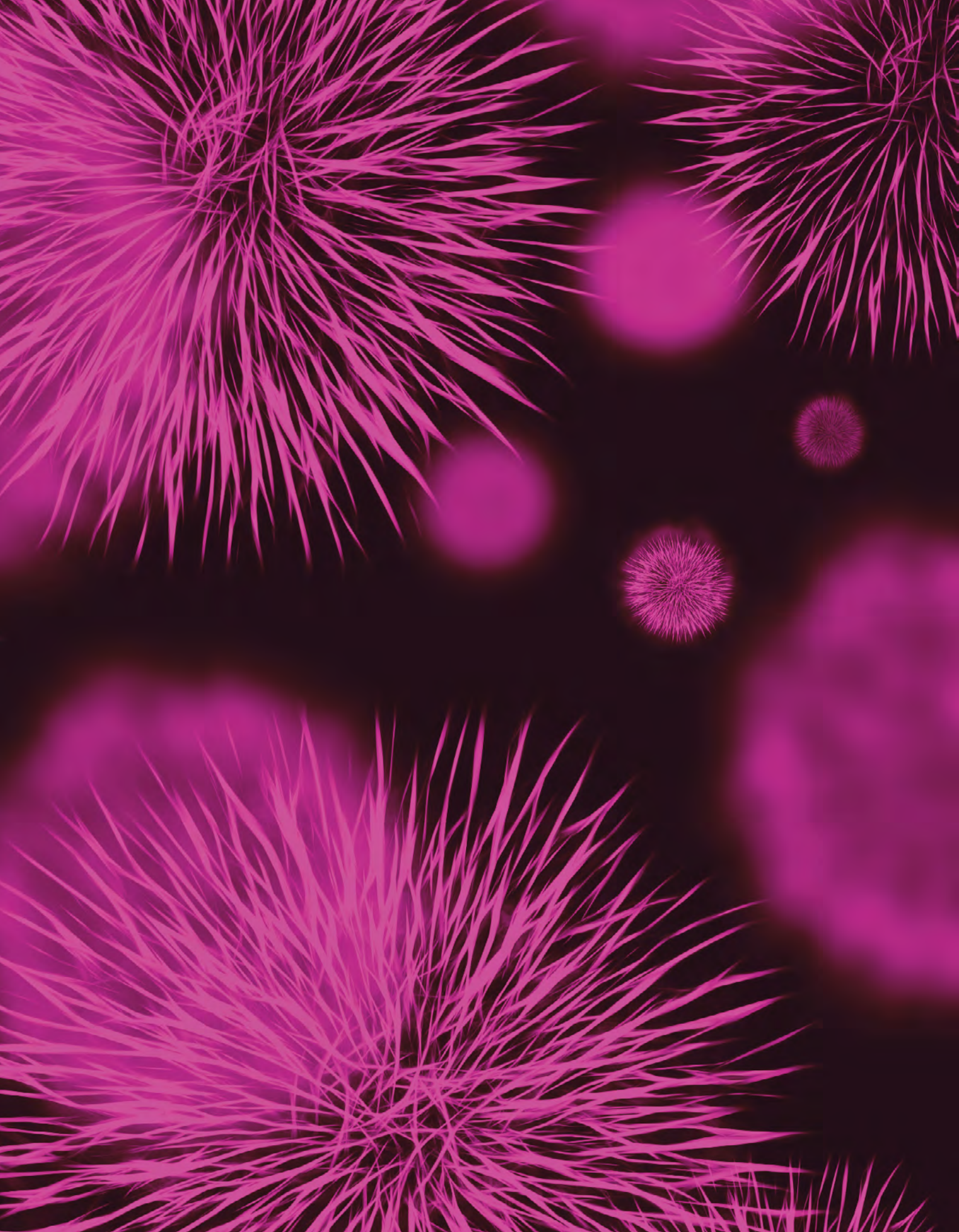

Årsmelding 2022

Innhold

Leder	04
Hovedaktiviteter i GMO-nettverket	08
Viktige hendelser på genteknologiområdet	16
Foreningen og medlemsorganisasjonene	24
Styret og styrets arbeid	28
Fotnoter og ordforklaring	30

Bærekraft og mangfold

2022 ble året vi har tatt hverdagen tilbake etter år med pandemi. Endelig har vi kunnet møte venner og kollegaer ansikt til ansikt, både i Norge og i andre land.

Men gleden ble kortvarig. Nyhetsbildet ble endret fra slutten på en pandemi til krig og innovasjon. I februar ble Ukraina angrepet av Russland, og vi er vitner til all den lidelse og ødeleggelse krig fører med seg. Krigen har ført til ubalanse i det globale matmarkedet, og med det kraftig prisstigning på innsatsvarer og mat.

Samtidig er det åpenbart at både klima- og naturkrisen forverres for hvert år som går. Det er blitt svært tydelig hvor sårbare våre matsystemer er, både i sør og nord.

Naturavtalen

Blant de positive tingene som skjedde i 2022 er at verdens land samlet seg om en «Naturens Parisavtale» i Montreal.

Naturavtalen ble inngått 19.desember. Det er 12 år siden sist det ble inngått en internasjonal avtale for å bevare naturen. Norge har vært opptatt av en tydelig visjon om natur-positivitet og konkrete delmål om 100 prosent bærekraftig forvaltning og 30 prosent bevaring av land og hav innen 2030.

Et sentralt spørsmål fremover blir naturligvis hvordan 30 prosent bevaring av land og hav skal utformes på en måte som ikke undergraver lokal matsikkerhet og er i tråd med urfolks rettigheter.

Et viktig gjennomslag i Naturavtalen var at det ble enighet om å opprette en Naturens databank (DSI). Hensikten er at forskere og selskaper skal betale en avgift for bruk av digital sekvensinformasjon fra genressurser. Pengene skal brukes til bevaring og restaurering av miljø i landene der de genetiske ressursene er hentet fra.

Handlingsplan for økt selvforsyning

I november la regjeringen Støre la fram en handlingsplan for styrket matsikkerhet i utviklingspolitikken, «Kraftsamling mot svolt - politikk for auka sjølforsyning».

I handlingsplanen trekkes agroøkologiske produksjonsmetoder og matsuverenitet fram som viktige strategier. Videre vil regjeringen prioritere småskalaprodusenter og lokale og regionale markeder. Det understrekes at kampen mot sult bare kan vinnes gjennom samarbeid om helhetlige og langsiktige løsninger.

GMO-nettverket hilser et slikt systemperspektiv velkommen. Det viktigste er å skape mer bærekraftige matsystemer, noe som bare kan skje gjennom mer rettferdig fordeling av makt og ressurser. Og gjennom

å ta vare på og utvikle mangfoldet av genetiske ressurser og mangfoldet i produksjonsmetoder. Her håper vi Naturavtalen vil spille en positiv rolle i hvordan vi ser på effektiv matproduksjon og bærekraftig forvaltning.

Bærekraftige matsystemer skal ifølge FN sørge for matsikkerhet og god ernæring for alle og sikre det økonomiske, sosiale og miljømessige grunnlaget for matsikkerhet og god ernæring for fremtidige generasjoner. I tillegg skal alle, ikke minst de meste sårbare, ha innflytelse over hvordan matsystemene er utformet.

Et sentralt spørsmål knyttet til bærekraftige matsystemer er hvem som har kontroll over produksjonsressurser som vann, land, kapital og teknologi. Råderett over genetiske ressurser som såfrø og husdyr-gener står også sentralt. Vurderinger av i hvilken grad en GMO vil bidra positivt til matsikkerhet vil avhenge av i hvilken grad den har egenskaper som kan bidra til mer bærekraftige matsystemer. Dersom genmodifisering skal kunne bidra

«Det er blitt svært tydelig hvor sårbare våre matsystemer er, både i sør og nord»

positivt er det avgjørende at utvikling og bruk av GMO blir underlagt økt demokratisk kontroll.

GMO må reguleres

Genteknologi har potensiale til å bidra positivt innen matproduksjon både i Norge og globalt. Men dersom teknologiske nyvinninger, for eksempel genredigering, skal tjene samfunnet som helhet og bidra til en ønsket utvikling må de reguleres. Bare gjennom å regulere har vi mulighet til å velge bort de produktene vi ikke ønsker, og si ja til dem vi vil ha.

Genteknologi er en kraftfull teknologi, på godt og vondt. Genredigering er mer målrettet enn tidligere metoder i hvor i genomet man foretar endringer. Det er imidlertid fortsatt usikkerhet, knyttet både til utilsiktede brudd i DNA og til den påfølgende «reparasjonsprosessen» i cellen. Og ikke minst er det usikkerhet ved utsetting

i naturen. De nye metodene er også på mange måter mer «radikale». De gjør det i større grad mulig å forsere organismens egne forsvarsmekanismer og å gjøre mange endringer på en gang. Genredigering gjør det mulig å foreta endringer som ikke ville vært mulig gjennom tradisjonell avl/foredling.

Vi vet også at det ikke alltid er størrelsen det kommer an på. Selv små endringer i DNA kan gi store endringer i en organismes funksjoner og miljøet den settes ut i. Derfor må GMO vurderes fra sak-til-sak i tråd med konklusjonene i rapporten fra Vitenskapskomiteen for mat og miljø, «CRISPR og andre genomredigerings-teknikker - implikasjoner for risikovurdering», publisert i oktober 2022.

NOU om genteknologi

Etter planen skal NOU-en om genteknologi legges fram 1. juni 2023. GMO-nettverket håper utredningen vil gi et solid kunnskapsgrunnlag, og bidra til en opplyst samfunnsdebatt om GMO. Nettverket har ved flere anledninger understreket at det er viktig å oppdatere genteknologiloven, men at noen hovedtrekk i loven bør videreføres. Dette kan du lese mer om i årsmøteuttalelsen fra 2022 på side 16.

Våre medlemmer

GMO-Nettverket er en paraplyorganisasjon for 18 organisasjoner og bedrifter i Norge. Vårt overordnede mål er å sikre en føre-var-basert tilnærming til GMO i forskning og forvaltning, samt å sikre forbrukere og matprodusenter retten til å gjøre informerte valg. For å opprettholde tillit er det avgjørende at forvaltningen legger vekt på åpenhet og innsyn, og at alle GMO-er spores og merkes.

Det er forventet at vi noen år fram i tid vil se større bredde og variasjon av GMO-er, i forhold til gen-modifiseringsmetode, type organisme som er blitt modifisert og hvilke egenskaper som er tilført. Dette stiller både oss som nettverk og de enkelte medlemsorganisasjonene overfor en mer krevende situasjon når det gjelder kunnskapsbygging og konkrete bruksområder. Vi er også åpne for at medlemsorganisasjonene kan innta ulike holdninger til fremtidige produkter eller metoder. Nettverket har som ambisjon å være et nav for kunnskapsbygging og dialog om alle spørsmål knyttet til genteknologi. Dette arbeidet er basert på gjensidig respekt og tillit. Vi vil takke alle tillitsvalgte og ansatte i våre medlemsorganisasjoner for flott samarbeid og viktige bidrag til arbeidet i 2022.

Oslo, 15. februar 2023

Aina Bartmann
daglig leder

«Selv små endringer i DNA kan gi store endringer i en organismes funksjoner og miljøet den settes ut i»

Hovedaktiviteter i GMO-nettverket

Kunnskapsbygging og -formidling

Et hovedformål for nettverkets arbeid er å bygge kunnskap og bidra til en demokratisk debatt om genmodifiserte organismer i matproduksjon.

Følgende er en oversikt over arrangementer i 2022, der tillitsvalgte eller ansatte i GMO-nettverket har arrangert møter, holdt foredrag eller vært med som deltakere. Flere av møtene har vært digitale.

- Innledning for Graminor på Hamar
- Innledning og debatt om GMO for arkitektstudenter
- Innledning for NORCE i Tromsø
- Deltakelse på internasjonalt seminar om sporing og merking av GMO
- Nordisk konferanse (egen sak)
- Møte med Bundesamt für Naturschutz (BfN) i Bonn om den norske genteknologiloven (egen sak)
- Kontaktmøte med NordGen på Ås
- Deltakelse på webseminar om GMO i oppdrettsnæringa
- Deltakelse på Bioteknologirådets arrangement i Arendal (digitalt)
- Deltakelse på Senter for digitalt liv sitt arrangement i Arendal (digitalt)
- Deltakelse på NordGens genressursseminar i Vitenparken

- Deltakelse på workshop i København om GMO og drøvtyggere i regi av EU-forskningsprosjektet Rumigen
- Innledning for styremøte i Norsk Landbrukssamvirke
- Innledning for styret i Norges Bondelag
- Innledning på Beyond GMs (UK) webinar om GMO-regulering
- Deltakelse på seminar om dyrevelferd og GMO arrangert av Nuffield Council on Bioethics
- Deltakelse på Klima- og miljødepartementets Innspillsmøte i forbindelse med naturtoppmøtet i Montreal COP 15
- Deltakelse på workshop i Brussel arrangert av det europeiske GMO-nettverket
- Innledning om GMO-regulering på seminar arrangert av GMO-free regions m.fl. i Brussel (egen sak)
- Deltakelse på GMO-webinar i regi av FAO

Nettverkets nyhetsbrev er en viktig informasjonskanal og sendes ut til omtrent 200 abonnenter. Det ble sendt 17 nyhetsbrev med til sammen 85 saker i 2022.

Arbeidet i genteknologiutvalget

Genteknologiutvalget ble oppnevnt i november 2020 og den opprinnelig fristen for å levere innstilling var 1. juni 2022. Innstillingsfristen har blitt endret to ganger, først til 1. desember 2022 og deretter til 1. juni 2023. Daglig leder i GMO-nettverket, Aina Bartmann, er personlig oppnevnt som medlem av utvalget.

På grunn av at fristen for utvalgsarbeidet ble forlenget, har daglig leder i nettverket brukt mye av sin tid i 2022 til utvalgsarbeidet. Det vil også være nødvendig å bruke mye tid på innspurten i utvalgsarbeidet første halvår 2023. Genteknologiutvalgets innstilling vil trolig også være på høring i 2023. Nettverket planlegger å delta aktivt i høringsprosessen, blant annet ved å legge til rette for informasjonsformidling og debattmøter.

«Et hovedformål for nettverkets arbeid er å bygge kunnskap og bidra til en demokratisk debatt om genmodifiserte organismer i matproduksjon»

«Vi sier nei til Golden Rice fordi vår egen ris fungerer langt bedre, og fordi vi vil beskytte forbrukere, bønder og vårt plantegenetiske mangfold»

Cid Ryan Manalo, SEARICE

Internasjonalt samarbeid

Nordisk samarbeid og seminar

En viktig prioritering for GMO-nettverket har i de siste årene vært å styrke samarbeidet med organisasjoner i Norden. Det nordiske samarbeidet er viktig, blant annet fordi både Genteknologiutvalgets NOU og EU-kommisjonens konsekvensutredning av regelverket knyttet til noen typer genmodifiserte planter skal legges fram i 2023.

Et viktig tiltak for å styrke det nordiske samarbeidet er egne nordiske seminarer om GMO. De har blitt avholdt i 2019, 2021 og 2022.

Det nordiske seminaret i 2022 ble avholdt 19–20. mai på Aalborg Universitet i København. Arrangører var Aalborg Universitet København, Nordisk Miljømerking, NOAH-Friends of the Earth Denmark og GMO-nettverket. Det var totalt 39 personer som deltok. Deltakerne kom fra følgende nordiske land; Danmark, Finland, Færøyene, Island, Norge og Sverige. I tillegg var det observatører og eksterne innledere fra Belgia, Danmark, Filippinene, Norge og Tyskland.

Tema første dag var knyttet til nye metoder for genmodifisering og behovet for regulering. Professor Katja Tielbörger fra universitetet i Tübingen innledet om miljøkonsekvenser ved bruk av slik teknologi og Odd Gunnar Wikmark fra NORCE innledet om likheter og forskjeller mellom ulike metoder for genmodifisering. I tillegg innledet Kristin Hagen fra Bundesamt für Naturschutz (BfN) om EUs regulering av GMO og Martin Sommer fra IFOAM om muligheter for sameksistens mellom økologisk og genmodifisert matproduksjon.

Dagen etter innledet programsjef Cid Ryan Manalo fra Southeast Asia Regional Initiatives for Community Empowerment (SEARICE) om motstanden mot dyrking av genmodifisert gul ris, (Golden Rice) på Filippinene. «Vi sier nei til Golden Rice fordi vår egen ris fungerer langt bedre, og fordi vi vil beskytte forbrukere, bønder og vårt plantegenetiske mangfold» sa Manalo i sin innledning.

Siste del av programmet var viet forbrukerperspektiver knyttet til GMO. Forsker Annechen Bahr Bugge ved Forbruksforskningsinstituttet SIFO, OsloMet var hovedinnleder. Hun la fram resultater fra ulike forbrukerundersøkelser om holdninger til GMO. Thomas Roland fra COOP Danmark og Audrun Utskarpen fra Nordisk Miljømerking fortalte deretter om arbeidet for å sikre forbrukere retten til å gjøre informerte valg og til å fortsatt kunne velge GMO-frie alternativer.

«GMO-nettverket har kontakt med ulike landbruks- og miljøorganisasjoner i Afrika, Asia og USA i spørsmål om GMO»

Europeisk nettverk

GMO-nettverket er tilknyttet et europeisk GMO-nettverk, der mange av de nordiske samarbeidspartnerne også er med. Dette nettverket er for å få kunnskap om forholdene i andre europeiske land, og for å kunne følge utviklingen i EU.

Det europeiske nettverket har vært spesielt viktig i forbindelse med EU-kommisjonens studie av GMO-regelverket knyttet til nye genomteknikker, NGT. GMO-nettverket har kunnet bidra, spesielt knyttet til vurderingskriteriene bærekraft, samfunnsnytte og etikk i den norske genteknologiloven.

GMO-nettverket har deltatt på 4 møter i vårt europeiske nettverk, hvorav et var en workshop i Brussel. I tillegg har vi deltatt på en rekke fagseminarer og arbeidsgrupper på europeisk nivå.

GMO-nettverket har også kontakt med ulike landbruks- og miljøorganisasjoner i Afrika, Asia og USA i spørsmål om GMO. Her i Norge gir Utviklingsfondet og Spire viktige bidrag til nettverkets arbeid med globale spørsmål.

Møte med Bundesamt für Naturschutz, BfN

GMO-nettverket har hatt møte i Bonn med divisjonen med ansvar for GMO i Bundesamt für Naturschutz, BfN. BfN er et av flere miljødirektorater i Tyskland og deres hovedansvarsområde er naturforvaltning.

Tema på møtet var EU-kommisjonens konsekvensutredning av noen typer genmodifiserte planter, ikke minst knyttet til forslag om å innføre bærekraft som et vurderingskriterium. Daglig leder i nettverket innledet om bærekraftskriteriet i genteknologiloven.

Seminar og workshop i Brussel

GMO-nettverket deltok på en workshop i Brussel arrangert av det europeiske GMO-nettverket. Formålet var å utveksle kunnskap om holdninger til GMO i ulike land og styrke samarbeidet knyttet til EU-kommisjonens konsekvensutredning av reguleringen knyttet til noen typer genmodifiserte planter.

Dagen etter deltok styreleder og daglig leder på et seminar i EU-parlamentet om fremtidig regulering av GMO. Det var innledninger fra ulike partigrupper, markedsaktører, frivillige organisasjoner og EU-kommisjonen. GMO-nettverket innledet på vegne av det nordiske GMO-nettverket. Seminaret var i regi av GMO-Free Regions i samarbeid

med den Europeiske paraplyorganisasjonen for økologisk landbruk (IFOAM).

Høringssvar

Nettverket har i perioden svart på to høringer på GMO-området. Den ene var en høring arrangert av EU-kommisjonen og den andre var Mattilsynets høring av et oppdragsbrev til Vitenskapskomiteen for mat og miljø (VKM).

1. EU-kommisjonens høring av noen typer genmodifiserte planter

EU-kommisjonen har arbeidet på sin konsekvensutredning av noen typer genmodifiserte planter. Utredningen, samt eventuelle forslag til endringer av GMO-regelverket, skal etter planen være ferdig i løpet av andre kvartal 2023.

Høsten 2021 arrangerte EU-kommisjonen en høring knyttet til oppstarts- dokumentet til konsekvensutredningen, «Inception Impact Assessment: Legislation for plants produced by certain new genomic techniques». Netverket sendte inn et høringssvar til denne høringen. I juli arrangerte EU-kommisjonen en høring som del av konsekvensutredning-prosessen. Høringsdokumentet

var et spørreskjema som delvis besto av å velge blant svaralternativer og delvis åpne svar. Nettverket leverte et høringssvar og det samme gjorde flere av våre medlemsorganisasjoner.

I svaret pekte nettverket på behovet for at alle GMO-er fortsatt må risikovurderes fra sak-til-sak og merkes som GMO. Nettverket mente også at dagens EU-regelverk er fleksibelt nok til å kunne tilpasses de nye metodene for genmodifisering, men at det er behov for oppdateringer i takt med den teknologiske utviklingen.

En del av høringen omfatter hvorvidt krav til bærekraft skal bli del av en fremtidig GMO-regulering i EU. Det er ulike syn på dette blant de europeiske organisasjonene nettverket samarbeider med. Noen er bekymret for at krav til bærekraft vil fungere som «grønnvasking», mens andre støtter et slikt krav og mener det kan gi økt politisk kontroll. I høringssvaret viste nettverket til at krav til bærekraft er et sentralt element i den norske gen-teknologiloven, og at dette er et krav nettverket støtter.

2. Mattilsynets høring av olje fra genmodifisert raps

I september leverte nettverket et innspill til Mattilsynets utkast til bestilling av risikovurdering av olje fra gen-modifisert raps til bruk i fiskefôr. Det er Vitenskaps-komiteen for mat og miljø, VKM som skal gjennomføre risikovurderingen.

Fordi det søkes om et GMO-produkt som ikke er for-meringsdyktig, er det Mattilsynet som skal behandle søknad om godkjenning. Det er første gang Mattilsynet behandler en slik søknad.

Det er selskapet Nuseed som søker om godkjenning av oljen fra GMO-rapsen. Formålet med oljen, med navnet Aquaterra, er at oppdrettsfisk skal spise et vegetabilsk fôr som ligner mer på fôr fra fisk, noe som fører til at oppdrettsfisken får en annen fetttsyresammensetning.

GMO-rapsen inneholder syv ulike genmodifiseringer for å bidra til endret fetttsyresammensetning i oppdrettsfisk. GMO-rapsen er i tillegg genmodifisert for å bli resistent mot sprøytemiddelet glufosinat-ammonium, et sprøyte-middel som er forbudt brukt i Norge. I sitt utkast til bestillingsbrev til VKM unnløt Mattilsynet å gjøre oppmerksom på denne genmodifiseringen.

Nettverket ba i sitt innspill til Mattilsynet om at:

- bestillingen bør omfatte at VKM må ta hensyn til andre eksisterende data og studier samt konsultere tredjeparter i dette arbeidet.
- genmodifiseringen knyttet til resistens mot glufosinat, dvs. innsetting av et pat-gen, tas med i bestillingen.
- VKM eller Mattilsynet bringer klarhet i om, og eventuelt i hvilket omfang, det brukes glufosinat i forbindelse med dyrkingen av raps NS-B50027-4 til bruk i omega-3-oljen.
- VKMs risikoanalyse bør være basert på foringsforsøk med olje fra raps som er dyrket under samme betingelser og sprøytemiddelregime som ved kommersiell dyrking.
- VKM får i oppdrag å vurdere risiko knyttet til eventuelle rester av glufosinat i rapsoljen.

I bestillingsbrevet ber ikke Mattilsynet VKM om å ta hensyn til andre data enn fra søker eller at VKM skal konsultere tredjeparter i sitt arbeid med risikovurderingen. Innhenting av informasjon fra andre enn søker er en sentral del av EUs åpenhetsforordning, en forordning Norge er forpliktet av gjennom EØS-avtalen. Det eneste datagrunnlaget det vises til i bestillingsbrevet, er det søker har sendt til Mattilsynet eller til EFSA¹.

I bestillingsbrevet ber heller ikke Mattilsynet VKM om å basere risikoanalysen på foringsforsøk med olje fra raps som er dyrket under samme betingelser og sprøytemiddelregime som ved kommersiell dyrking.

I bestillingsbrevet opplyser Mattilsynet om at rapsen er genmodifisert for å bli resistent mot sprøytemiddelet glufosinat-ammonium, men VKM bes ikke om å få brakt klarhet i om sprøytemiddelet brukes i forbindelse med dyrkingen av den genmodifiserte rapsen. Mattilsynet gjengir bare det søker har opplyst om, nemlig at «genet ble brukt som en seleksjonsmarkør under transformasjonsprosessen».

Viktige hendelser på genteknologiområdet 2022

Genteknologiutvalget

Genteknologiutvalget² ble nedsatt i november 2020. I 2022 hadde utvalget 6 møter, hvorav 4 var over to dager. Møtet i mars ble avholdt på Solstrand utenfor Bergen, mens møtet i oktober var hos Graminor på Hamar. I tillegg har det vært møter i ulike arbeidsgrupper.

Mandat for genteknologiutvalget

Utvalget har fått i oppdrag å oppdatere kunnskapsgrunnlaget. Utvalgets arbeid skal også gjøre befolkningen mer oppmerksom på genteknologiens potensial til å bidra til en positiv samfunnsutvikling. Men utvalget skal også rette oppmerksomheten mot etiske dilemma, utfordringer og veivalg. Regjeringen legger vekt på at dette er viktig for myndighetenes videre kurs innenfor helse- og miljøteknologi samt industri- og matproduksjon.

Utvalget skal vurdere fremstilling og omsetning av GMO, både når det gjelder utsetting og ved innesluttet bruk. I tillegg er utvalget bedt om å vurdere behovet for forskning og betydning av immaterielle rettigheter (patent).

Utvalget er også bedt om å vurdere etiske dilemma og utfordringer ved dagens GMO-regulering. I tillegg skal utvalget vurdere risikoaspekter knyttet til genmodifisering.

En viktig del av mandatet er å vurdere forholdet mellom norsk regelverk og regelverket i EU generelt og

handlingsrommet i EØS spesielt. Utvalget skal også vurdere behov for eventuelle lovendringer, blant annet knyttet til Bioteknologirådets forslag til endring av regelverket i 2018. Utvalget skal også vurdere fordeler og ulemper ved genteknologilovens teknologibaserte reguleringsmodell opp mot en som er mer produktbasert.

Fristen for utvalget til å levere sin innstilling var opprinnelig 1. juni 2022, men har blitt forlenget ved to anledninger, først til 1. desember 2022 og deretter til 1. juni 2023.

EU-kommisjonens konsekvensutredning

EU-kommisjonens konsekvensutredning av regelverket for noen typer genmodifiserte planter har pågått i hele 2022 og skal etter planen være ferdig andre kvartal i 2023.

I 2018 slo EU-domstolen³ fast at alle genredigerte organismer er GMO, og dermed omfattes av utsettingsdirektivet. Unntaket er de gamle metodene for mutagenese som er unntatt med henvisning til lang erfaring med trygg bruk.

EU-dommen i 2018 førte til en omfattende debatt i etterkant som har vist at genredigerte organismer kan se ut til å være et like kontroversielt tema som de gamle GMO-ene. EUs ministerråd⁴ ba i november 2019 EU-kommisjonen om å utarbeide en studie av genmodifiserte organismer utviklet ved hjelp av

Foto: Siri Juell Rasmussen

Vi er opptatt av forbrukernes rett til å vite, og deres mulighet til å ta informerte valg

Knut Lutnæs
Coop Norge SA

såkalte nye genomteknikker, i lys av dommen. Nye genomteknikker (novel eller new genomic techniques, NGT) er metoder som i hovedsak er utviklet etter at utsettingsdirektivet ble vedtatt.

I april 2021 la EU-kommisjonen fram sin studie.⁵ I studien konkluderte kommisjonen med å innlede en prosess for å vurdere endringer av regelverket for noen typer genmodifiserte planter. Det omfattet planter der det ikke er tilført gener fra andre organismer. I tillegg omfattet det planter der genet kommer fra en art som de kan krysses med (cisgenese). Kommisjonen bestemte også at det foreløpig ikke er ønskelig å innlede en tilsvarende prosess for genredigerte dyr og mikroorganismer og begrunnet dette med mangel på

«Et viktig gjennomslag i Naturavtalen var at det ble enighet om å opprette en Naturens databank (DSI)»

Vi ser gang på gang at GMO går på bekostning av matsuverenitet og bønders rettigheter

Elise Åsnes, Spire

kunnskap. EU- studien konkluderer også med at bruk av NGT i legemidler skal tas opp i forbindelse med EUs legemiddelstrategi.⁶

Eventuelle forslag til endringer i EUs GMO-regelverk vil bli lagt fram av kommisjonen samtidig med at konsekvensutredningen legges fram. Endringer som krever vedtak blant medlemslandene i rådet innebærer at minst 15 av 27 land stemmer for, samt at befolkningen i disse landene utgjør minst 65% av den totale befolkningen i EU. Fire land med en befolkning på minst minst 35% kan stemme ned kommisjonens forslag til endring. I tillegg må EU-parlamentet vedta forslaget med simpelt flertall.

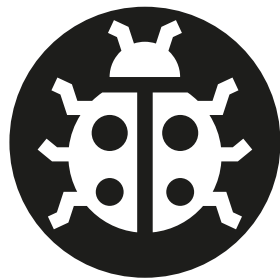
Sommeren 2022 ble det gjennomført en åpen høring. Konsekvensutredningen, samt eventuelle regelendringer skal etter planen legges fram andre kvartal 2023.

FNs toppmøte om biologisk mangfold i Montreal

I desember ble FNs toppmøte om biologisk mangfold, det såkalte Naturtoppmøtet, avholdt i Montreal. I den forbindelse ba flere enn 140 organisasjoner fra hele verden om moratorium på utsetting av gendrivere. GMO-nettverket støttet det internasjonale oppropet, og har bedt Norge arbeide aktivt for et slikt moratorium.

Marthe Bogstad med neste generasjon i fjøset.
Foto: Lasse Johansen

«Gendrivere er en genredigeringsteknologi som gjør at endringer i arvestoffet kan spres til hele bestander av ville planter og dyr»

Gendrivere er en genredigeringsteknologi som gjør at endringer i arvestoffet kan spres til hele bestander av ville planter og dyr ved å overstyre den naturlige arvegangen. Teknologien kan brukes til å lage GMO-er som, i motsetning til andre GMO-er, er designet for at de skal spre seg i naturen. Forskere ser for seg å bruke teknologien til å utrydde malariamygg, skadedyr som rotter og skadeinsekter i landbruket. Foreløpig er teknologien bare utprøvd i laboratorier, og det er stor usikkerhet om hva som vil skje dersom gendrivere settes ut i økosystemene.

Norsk landbruk skal produsere trygg og bærekraftig mat

Bjørn Gimming
Norges Bondelag

Gendrivere kan bidra til å løse store utfordringer, men kunnskapen om mulige negative effekter for økosystemer og sosioøkonomiske forhold er i dag svært begrenset. Gendrivere kan dermed innebære en ny og stor trussel mot det biologiske mangfoldet.

Gendrivere kan også spre seg over landegrensene. Utsetting av gendrivere kan dermed stride mot bestemmelser i Konvensjonen om Biologisk mangfold om at ingen aktivitet skal kunne medføre skade på andre nasjoners landområde.

Toppmøtet bekreftet viktigheten av rettferdig fordeling av goder som bevaring og bærekraftig bruk av biologisk mangfold, samt bruken av genressurser, inkludert digital sekvensinformasjon.

Et viktig gjennomslag i Naturavtalen var at det ble enighet om å opprette en Naturens databank (DSI). Hensikten er at forskere og selskaper skal betale en avgift for bruk av digital sekvensinformasjon fra genressurser. Pengene skal brukes til bevaring og restaurering av miljø i landene der de genetiske ressursene er hentet fra.

Partsmøte i den internasjonale plantetraktaten

Det niende partsmøtet i plantetraktaten ble avholdt i New Dehli. En sentral diskusjon var hvordan plantetraktaten skal forholde seg til digital sekvens informasjon fra genressurser. Dette vil også bli diskutert på det tiende partsmøtet i Roma i november 2023. Utfallet av diskusjonen vil være viktig for hvordan bruk av genressurser spores og rapporteres framover.

En sentral del av plantetraktaten er bønders rettigheter til såfrø og plantegenetiske ressurser. En teknisk ekspertgruppe for bønders rettigheter har utarbeidet et forslag til veiledning om hvordan bønders rettigheter kan implementeres, et forslag partsmøtet tok til etterretning. De meste kontroversielle delene av veiledningen er tiltak knyttet til lovgivning. Dette gjelder spesielt endring av

lover for sortsbeskyttelse slik at disse ikke begrenser bønders rettigheter til å spare, bruke, utveksle og selge såfrø fra egen avling.

«En sentral del av plantetraktaten er bønders rettigheter til såfrø og plantegenetiske ressurser»

Foreningen og medlemsorganisasjonene

GMO-nettverket ble formelt stiftet som forening i 2016. Foreningen fungerer som en paraplyorganisasjon for organisasjoner, bedrifter og andre private eller offentlige institusjoner som støtter formålet for vårt arbeid.

GMO-nettverket er livssynsnøytralt og partipolitisk uavhengig. Arbeidsområder og prioriteringer er nedfelt i vedtekter, politisk plattform, budsjett og arbeidsplan.

Formål for GMO-nettverket

GMO-nettverket arbeider for å sikre forbrukere og matprodusenter retten til å velge GMO-fri mat, før, frø og dyr. Med genmodifisert organisme (GMO) menes en plante, et dyr eller en mikroorganisme som har fått arvestoffet sitt endret ved hjelp av genteknologi.

GMO-nettverket skal bidra til en restriktiv praksis for bruk av GMO nasjonalt og internasjonalt.

GMO-nettverket skal gjennom oppbygging og spredning av kunnskapsbasert informasjon bidra til en demokratisk debatt om GMO.

GMO-nettverket er ikke prinsipielt mot genteknologi og GMO, men skal være en pådriver for uavhengig forskning og en føre-var-basert tilnærming innen lovregulering og anvendelse av GMO.

**Aldri før har
føre-var-prinsippet
vært viktigere**

*Gina Gylver
Natur og ungdom*

Finansiering

GMO-nettverket finansieres i hovedsak av medlemskontingenter og organisasjonsstøtte fra Landbruks- og matdepartement.

Medlemmer

GMO-nettverket har i 2022 hatt følgende 14 medlemmer med følgende representanter:

01. Biologisk-dynamisk forening ved Vibhoda Holten / Ellen Marie Forsberg
02. Bondens marked Norge ved Randi Ledaal Gjertsen / Bjørn Iversen
03. Greenpeace Norge ved Halvard Haga Raavand
04. Natur og Ungdom ved Morten Hansen
05. Norges Birøkerlag ved Camilla Larsen / Hilde Merete Øverby
06. Norges Bondelag ved Elin Marie Stabbetorp / Anja Lillehaug / Bodhild Fjelltveit
07. Norges Bygdekvinnelag ved Cesilie Aurbakken / Jorun Henriksen
08. Norges Bygdeungdomslag ved Henrik Nortun Gjertsen / Tirill Trætli

09. Norsk Bonde- og Småbrukarlag ved Kjersti Hoff / Vilde Haarsaker
10. Norsk Landbrukssamvirke ved Gaute Lenvik / Åge Klepp
11. Norges Naturvernforbund ved Truls Gulowsen / Sidsel Børresen
12. Økologisk Norge ved Markus Lohne Hustad
13. Spire ved Elise Åsnes
14. Utviklingsfondet ved Elin C. Ranum / Jacob Walla

Støttemedlemmer

GMO-nettverket har i 2022 hatt fire støttemedlemmer med følgende representanter:

01. Coop Norge SA ved Knut Lutnæs
02. Debio ved Gerald Altena / Peter Møller
03. Denofa ved Hans Petter Olsen / Hege Rivedal Ødegaard
04. REMA 1000 ved Emilie Våge

Årsmøtet

Årsmøtet i GMO-nettverket ble avholdt 8. mars i Oslo. Møtet behandlet 9 saker. I forkant av årsmøtet ble det holdt et fagforedrag om Kirkerådets holdning til genteknologi ved seniorrådgiver i Kirkerådet Hans-Jürgen Schorre.

Årsmøtet vedtok enstemmig følgende uttalelse:

«Genteknologiloven må sikre valgfrihet og høyt beskyttelsesnivå»

GMO-nettverkets årsmøte

GMO-nettverket har store forventninger til Genteknologiutvalgets arbeid og NOU-en som skal publiseres i løpet av 2022. Nettverket vil understreke behovet for å styrke kunnskapsgrunnlaget om genteknologi, og mener det er nødvendig og ønskelig med en grundig gjennomgang av lovverk og forvaltningspraksis på GMO-området.

11 av nettverkets medlemsorganisasjoner ga innspill til utvalgets arbeid høsten 2021. På nettverkets årsmøte 8. mars ble genteknologiloven drøftet i et overordnet perspektiv, og på bakgrunn av dette fremmer årsmøtet denne uttalelsen.

Utviklingen av nye metoder innen genmodifisering skjer i raskt tempo, og vil kunne gi viktige bidrag på en rekke samfunnsområder.

En forutsetning for at genmodifisering skal kunne bidra positivt, er at den er regulert på en måte som fortsatt sikrer høyt beskyttelsesnivå for mennesker, dyr og økosystemer. Det er også avgjørende at det stilles krav til

bærekraft, samfunnsnytte og etikk slik at nye GMO-er kan vurderes i et helhetlig perspektiv.

Tillit og valgfrihet

GMO-nettverket mener at tillit til myndighetenes GMO-forvaltning vil være avgjørende for om GMO-er med positiv samfunnsnytte vil bli etterspurt av matprodusenter og forbrukere. For å sikre tillit er det viktig at myndighetene har ansvar for risikovurdering og eventuell godkjenning av alle GMO-er. Offentlige høringer og involvering av ulike interessegrupper bidrar til åpenhet og tillit. For GMO-nettverket er det sentralt å sikre fortsatt valgfrihet for forbrukere og matprodusenter. Dette innebærer retten til å gjøre informerte valg, og til å kunne velge GMO-frie alternativer. Alle GMO-er må derfor være merket. Dette er et krav som støttes av forbrukerorganisasjoner både i Norge og internasjonalt.

Føre-var-prinsippet

Føre-var-prinsippet ligger til grunn for GMO-reguleringen både i Norge og EU. I sitt innspill til genteknologiutvalget skriver Greenpeace Norge, Natur og Ungdom, Norges Naturvernforbund, SABIMA og WWF Verdens naturfond at det må være en absolutt forutsetning at hver enkelt GMO fortsatt blir grundig risikovurdert, spesielt for utilsiktede konsekvenser ved utsetting i økosystemene. Årsmøtet støtter dette kravet og viser i den forbindelse til rapporten fra den norske Vitenskapskomiteen for mat og miljø (VKM) som ble publisert i oktober 2021. Rapporten konkluderer med at dagens system for risikovurdering er fleksibelt, og er egnet til risikovurdering av nye genredigerte GMO-er. VKM-rapporten viser også at det fortsatt er nødvendig med en sak-til-sak- og trinn-for-trinn-vurdering.

Global matsikkerhet

Rundt 800 millioner mennesker i verden er rammet av sult.⁷ Klimaendringer som lengre og mer hyppige tørkeperioder, kraftig regnvær og flom er en økende trussel mot matsikkerheten i verden. Dette fører til store utfordringer for landbruket både her hjemme i Norge og ellers i verden. Hvorvidt nye GMO-er kan bidra positivt i forhold til klimaendringer og matsikkerhet vil avhenge av en rekke forhold. Ikke minst spørsmålet om rettferdig fordeling og råderett over produksjonsressursene. I dag skyldes sult og underernæring skjevfordeling, ikke matmangel.⁸

Vi deltar aktivt i nettverket for å bygge kunnskap om GMO blant våre medlemmer

*Jorun Henriksen
Norges Bygdekvinnelag*

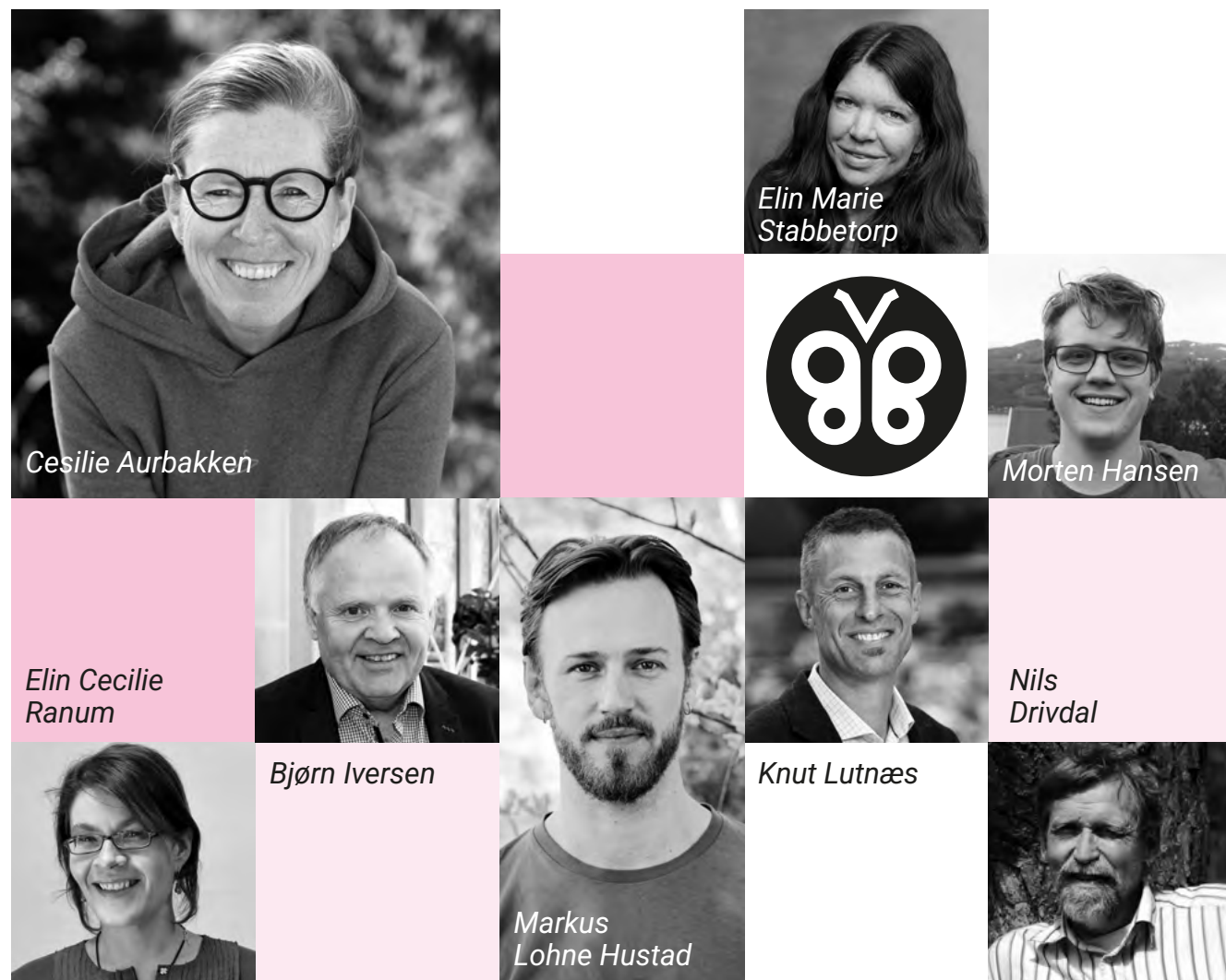

I forbindelse med FNs toppmøte om bærekraftige mat-systemer i 2021 fremmet Norge et forslag som skal sikre småbønder tilgang til, og kontroll over såfrø. Bak forslaget stod flere departementer, forskere og frivillige organisasjoner. Forslaget er begrunnet i at bønders tilgang til og kontroll over relevant såfrø er avgjørende for å nå FNs bærekraftsmål om å utrydde sult.⁹

For GMO-nettverket er det essensielt at bruk av GMO ikke reduseres til et teknisk spørsmål, men vurderes på grunnlag av hvilke effekter GMO-ene kan ha for matsystemer og produksjonsmetoder der de er tenkt brukt. Kravene til samfunnsnytte, etikk og bærekraft i genteknologiloven er gode verktøy for å kunne foreta slike vurderinger.

«Det er avgjørende at det stilles krav til bærekraft, samfunnsnytte og etikk slik at GMO-er kan vurderes i et helhetlig perspektiv»

Styret og styrets arbeid 2022

Styrets medlemmer og varamedlemmer

Styreleder

Cesilie Aurbakken, Norges Bygdekvinnelag

Styremedlemmer

Markus Hustad, Økologisk Norge
Morten Hansen, Natur og Ungdom
Elin Cecilie Ranum, Utviklingsfondet
Elin Marie Stabbetorp, Norges Bondelag
(i permisjon deler av 2022)

Varamedlemmer til styret

Første varamedlem:

Bjørn Iversen, Bondens Marked Norge (møtt for Elin Marie Stabbetorp)

Andre varamedlem:

Knut Lutnæs, Coop Norge SA

Tredje varamedlem:

Nils Jakob Drivdal, Norsk Bonde- og Småbrukarlag

Revisor

Sandberg revisjon og rådgivning AS

Styrets arbeid

Styret har i perioden avholdt 4 styremøter i Landbrukets Hus. Styret har behandlet 33 saker. Styret har i perioden også fungert som referansegruppe for daglig leder Aina Bartmann i forbindelse med hennes arbeid som medlem i Genteknologiutvalget.

Ansatte

Aina Bartmann har vært ansatt som daglig leder i full stilling i 2022. I tillegg har Sidsel Børresen og Audrun Utskarpen arbeidet på timebasis som faglige rådgivere. GMO-nettverket har kun arbeidsgiveransvar for daglig leder.

Sidsel Børresen

Audrun Utskarpen

Administrasjon og formell arbeidsgiver

GMO-nettverket, Hollendergata 5, Oslo. Nettverket leier kontor tilsvarende 20% stilling av Norges Bygdekvinnelag. I tillegg kjøper nettverket administrative tjenester tilsvarende 50% stilling av Bondelagets Servicekontor AS. Deler av virksomheten har vært basert på hjemmekontor.

Nøkkeltall og disponering av årsresultat

GMO-nettverket, Hollendergata 5, hadde i 2022 kroner 1 720 000 i inntekter, derav kroner 1 490 000 i organisasjonsstøtte over statsbudsjettet, kroner 195 000 i økonomisk bidrag fra medlemsorganisasjonene, kroner 35 000 i andre inntekter. Nettverkets utgifter i 2022 var på kroner 1 564 576.

Nettverkets årsresultat var et overskudd på kroner 161 998 som tilføres egenkapitalen.

Grunnlag for videre drift

Forutsetningen om fortsatt drift og utvikling er til stede, og årsoppgjøret for 2022 er satt opp under denne forutsetning. Det er sikkerhet for 1 370 000 i økonomisk støtte over statsbudsjettet i 2023. I tillegg kommer bidrag fra medlemsorganisasjonene. Det er på bakgrunn av dette grunnlag for videre drift av arbeidet i GMO-nettverket.

Likestilling, arbeidsmiljø og ytre miljø

Styret bestod ved utgangen av 2022 av tre kvinner og to menn.

Arbeidsmiljøet vurderes som godt. Tiltak for å sikre et fortsatt godt arbeidsmiljø er faste medarbeidersamtaler.

Virksomheten forurensrer ikke det ytre miljøet.

Det er ikke registrert skader eller uhell knyttet til driften.

Hjemmeside, facebook og nyhetsbrev

Nettverkets hjemmeside (www.gmonettverket.no) gir informasjon om GMO-nettverket og våre aktiviteter. I tillegg fungerer hjemmesiden som nyhetsarkiv. Nytt om GMO er en gratis nyhetstjeneste. Alle nyhetsbrev arkiveres under nyhetsbrev på våre nettsider.

GMO-nettverket opprettet høsten 2022 kontoer for Instagram og Twitter som er under oppbygging. De viktigste kommunikasjonskanalene er nyhetsbrevet og nettverkets facebookside. Den hadde per 31.12.22 om lag 8 000 følgere.

Fotnoter

- 01. <https://vkm.no/risikovurderinger/allevurderinger/genmodifisertrapsoljesomingrediensifiskefor4.5975292f184b921397cca347.html>
- 02. <https://www.genteknologiutvalget.no/>
- 03. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&td=ALL&num=C-528/16>
- 04. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019D1904&from=EN>
- 05. https://ec.europa.eu/food/plants/genetically-modified-organisms/new-techniques-biotechnology/ec-study-new-genomic-techniques_en
- 06. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0761&from=EN>
- 07. <https://www.fao.org/3/cb4474en/cb4474en.pdf>
- 08. <https://www.fn.no/om-fn/fns-baerekraftsmaal/utrydde-sult>
- 09. <https://www.regjeringen.no/en/historical-archive/solbergs-government/Ministries/lmd/news/2021/juli-21/seed-security-at-the-un-food-systems-summit/id2865664/>

Ordforklaring:

- DNA** - arvemateriale
- Genom** - den totale mengden arvemateriale i en celle
- GMO** - genmodifiserte organismer
- Genredigering** - samlebetegnelse for nyere metoder innen genmodifisering
- Genomredigering** - se genredigering
- CRISPR** - Clustered regularly interspaced short palindromic repeats
- Gendrivere** - metode for å overstyre naturlig seleksjon, der målet er å spre genetiske endringer i hele populasjoner av planter og dyr
- NGT** - New genomic techniques
- PB** - precision breeding

GMO-nettverket
Hollendergata 5
Postboks 9358, Grønland
0135 Oslo

post@gmonettverket
+47 913 50 074

Design og layout:
Tangram Design AS

Trykk:
Aksell AS
Årsmeldingen er satt i Roboto Light, 9.5 pkt
og trykket på 240/130g Munken Polar

Oslo, april 2023

gmonettverket.no